

CONSIDERAȚII PRIVIND DENOMINAȚIA MEDICALĂ

COSTEL SISERMAN

Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”
din Cluj-Napoca, România

MIHAELA MUNTEANU SISERMAN

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul
Universitar Nord Baia Mare, România

Observations on names in medicine

Abstract: The present study aims at analysing several names of diseases, symptoms or various pathogens (viruses and bacilli), in whose structure one can find the “trace” of an identifiable onomastic “echo”. Most often, the latter occurs as an anthroponym that directly refers to the person/persons who discovered and named the medical phenomenon in question: *Addison disease*, *Alzheimer disease*, *Little disease*, *Parkinson disease*; *Down syndrome*, *Simmonds syndrome*, *Tourette syndrome*; and *Ebstein-Barr virus* among others.

At the same time, the paper discusses certain names of viruses that are based on toponyms (*Crimean-Congo virus*, *Lissa virus*) or hydronyms (*Ebola virus*). The locative reference spatially circumscribes the area affected by the virus.

The approach is both *medical* (the taxonomy of medical names will be presented from the perspective of the affections of various tracts/systems, such as the digestive tract or the endocrine system) and *linguistic*, as the name structures are analysed morphologically and syntactically. Thus, in addition to established items occurring in syntactically canonical structures (the generic terms *disease*, *syndrome* and *virus* + anthroponymic/toponymic determined element), one can also come across elliptic structures, such as *patients with Parkinson* or *treatment against Alzheimer*.

Keywords: medical nomenclature, taxonomy, metonymy, eponym.

1. Introducere

Studiile onomastice din ultimii ani au depășit aria de investigație a antroponimiei și toponimiei (subramuri onomastice deja „clasicizate”) și au adus în discuție domenii aparent incompatibile cu o abordare din perspectiva filologică și cu mijloacele de analiză lingvistică.

Prezenta cercetare propune o reflecție de interferență, o abordare interdisciplinară

a domeniului medical cu cel lingvistic, și anume onomastica reperabilă în nomenclatorul medical¹, privind numele de maladii, simptome, virusuri.

2. Terminologia medicală: între limbajul comun și limbajele de specialitate

Asemenea altor discursuri specializate, *discursul medical* aparține *limbajelor de specialitate*, cu specificități multiple în modul de alcătuire și funcționare la diferite niveluri ale limbii (de la cel fonetic, lexico-semantic, morfosintactic, până la cel transfrastic, stilistic sau pragmatic), aspectul obiectual-referențial (cf. și Staicu 2013: 485) fiind marcat, cu precădere, la nivelul lexemelor (printr-o terminologie specializată) sau al diferitelor tipuri de construcții (configurație lexico-semantică ce apropie limbajele de specialitate de *jargon* (vezi definiție *dexonline*).

Aparținând stilului funcțional științific al limbii (vezi Coteanu 1973, Irimia 1986, Zafiu 2001, Got 2008), discursul medical actualizează specificități multiple, evidențiate / marcate prin:

- prevalarea *funcției referențiale* a limbajului,
- predominarea (uneori exclusivitatea) sensurilor denotative, neutre ale termenilor (→ monosemia → imposibilitatea contractării unor serii sinonimice),
- abundența / frecvența utilizărilor siglelor, abrevierilor sau a formulelor stereotip).

Înscris însă pe o schemă comunicațională, relația medic – pacient implică / necesită, în numeroase contexte situaționale, *adaptarea, adecvarea*² limbajului din partea locutorului (*i.e.* specialistul – medic, farmacist etc.) la necesitățile, clarificările interlocutorului (*i.e.* pacientul), cu competențe și performanțe lingvistice diferite, determinate de factori externi (extralingvistici) de comunicare: univers enciclopedic, cod comun / diferit de cunoștințe împărtășite etc. Astfel, locutorul activează registre și stiluri funcționale ușor decriptabile de către interlocutorul său, prin apelul la o terminologie comună, aparținând limbajului standard sau chiar a celui de natură neconvențională, dezvoltată prin exploatarea unui filon popular („a vorbi pe limba lui”, a pacientului). De exemplu, în cazul semiologiei medicale și diagnosticării, numirea simptomelor, a reacțiilor sau a maladiilor dezvoltă serii sinonimice care se înscriu în registre diferite ale limbii: *frison* ≈ (fam., pop.) *tremurici*, *piloerecție* ≈ *piele de găină*, *apnee* ≈ *stop respirator*; *heterotropie* ≈ *strabism* ≈ (despre ochi, *p. ext.*, despre oameni) ≈ *cruciș*, *sașiu*; *prurit* ≈ *mâncărime*, *parestezie* ≈ *furnicăături*, *vărsat de vânt* ≈ *varicelă*, *aprinde* (*de plămâni*) ≈

¹ Corpusul a fost constituit pe baza dicționarelor de specialitate (Russu 1975–1976, Soare 2003, *Dicționar de medicină*, 2011), precum și din exemple preluate din internet.

² În viziunea sa tripartită asupra funcționării limbajului la trei niveluri distincte și bine delimitate (universal, idiomatic și individual) – putându-se astfel vorbi de trei „lingvistici” diferite –, prin conținut, activitate (*energéia*), tehnică (*dýnamis*), normă, Coșeriu (1993/1994: 27–47) preia din estetica și retorica filosofiei antice conceptul de *prépon*, în sensul *adecvării, potrivirii* discursului, înțeles ca „unitate a vorbirii” la situația *individuală* de comunicare. Putem astfel invoca această „normă” a adecvării și în comunicarea medicală, locutorul („instanța” medicală) putând face recurs la universul de înțelegere a interlocutorului său (pacientul).

pneumonie ≈ *congestie pulmonară*, *gâlci* ≈ *inflamație a ganglionilor* ≈ *amigdalită*, *gâlmă* ≈ *spondiloză cervicală*.

Pe de altă parte, se pot identifica în nomenclatorul medical (cu referire la structuri anatomice, cu precădere, sau la diferite nume de afecțiuni) structuri nominale formate printr-un proces de metaforizare, prin analogie cu elemente ce aparțineau unor segmente ale vieții cotidiene greco-latine³:

Matricea metaforică a termenilor medicali [...] cuprinde câteva tipare de cultură greco-latină. Casa și împrejurimile este primul tipar, după criteriul frecvenței. Urmează apoi uneltele agricole, formațiunile de luptă, podoabele, instrumentele muzicale etc. Sunt elemente ce reprezentau microuniversul stabil, labirintic, profund accesibil cunoașterii individuale și, în consecință, propice analogiilor, în reflectarea ființei” (Butiurcă 2009: 518):

- *areolă* < lat. *areola*, -ae „curte mică”;
- *atrium*, -ii vestibul, cameră de primire, tindă (în vechile case romane)”;
- *celulă* < lat. *cellula*, diminutiv de la *cella* „cămară” – *celulită*, *celular*, a-, uni-, pluri-*celular*. Etimonul grecesc *kytos* „celulă”, devenit rădăcină și sufixoid, dă naștere la o altă serie derivațională: *citostatic*, *eritrocite*, *trombocite*;
- *tibie* < lat. *tibia*, -ae „fluier, flaut”;
- *torace* < lat. *thorax*, -acis „platoșă; haină care acoperă pieptul”; ≈ *coșul pieptului*;
- *falangă* < lat. *phalanx*, -angis „formație militară de luptă la macedonieni și apoi la greci; trupă, armată”;
- *fibulă* < lat. *fibula*, -ae „agrafă ornamentală din metal, folosită în Antichitate pentru a încheia un veșmânt; ac de păr”;
- *radius* < lat. *radius*, -ii „vergea ascuțită; nuia, țăruș; rază a cercului; spiță a roții”;
- *salpingo-* (prefixoid) < lat., gr. *salpinx* „instrument musical în formă de tub; trompetă” – *salpingografie*;
- *timpan* < lat. *tympanum*, -i, gr. *tympanon* „tambur, tobă frigiană”;
- *vestibule* < lat. „*vestibulum*, -i „încăperea dintre ușa de la intrare și stradă; prag”.

3. Nomenclator medical: maladii, virusuri, sindroame⁴

3.1. Structura nominală designativă a acestor clase semantice din domeniul

³ Limbajul științific medical este fundamentat pe structuri etimologice greco-latine. Într-un studiu al său, Melnic (2003a), precizează că „termenii clinici românești, creați pe baza ET (elementelor terminologice) greco-latine, nu sunt formați pe teren românesc și, la drept vorbind, terminologia clinică românească este latină numai prin grafie și gramatică. Firește, studierea mijloacelor de formare a termenilor clinici presupune neapărat și *etimologizarea* [s.a.] lor generală, fie numai în sensul acceptării sau respingerii unor explicații date”. Autorul clasifică „elementele terminologice” în *inițiale* (sau *prepozitive*) și *finale* (vezi și conceptele de afixe / afixoide – rădăcini, radicali, prefixe / prefixoide, sufixe / sufixoide de origine greco-latină).

⁴ Prezenta cercetare nu va aborda tabloul clinic al maladiilor enumerate (etiologie,

medical (nume de afecțiuni sau aparținând simptomatologiei medicale⁵) poate fi formată dintr-un substantiv rezultat prin derivare sufixală (cu sufix sau sufixoid), aplicat unei rădăcini care aparține prin semantism lexicului științific (medical), de proveniență latinească (latina savantă sau romanică) ori grecească. Sensul sufixului / sufixoidului conferă semnificație expresiei nominale derivate⁶:

– *ită* („inflamație, stare inflamatorie a unui organ, țesut”): *bronșită, celulită, colecistită, endocardită, epicondilită, gastrită, hepatită, otită, pulpită, sinuzită, tendinită, timpanită* etc.: „Astfel, sufixul grecesc *-it(ă)* (<*-itis*) formează astăzi în limba română un microsistem de termeni ce indică boli inflamatoare, care afectează diferite organe: (...) *glosită, faringită, nefrită* etc” (Melnic 2003a):

– *ree* („eliminare, scurgere”): *rinoree, bronhoree, gonoree*;

– *ază* („stare, prezență”): *litiază, lambliază (giardiază), moniliază, tripanosomiază* etc.;

– *oză*⁸ („augmentare, proeminență” (cu înțeles patologic)): *cifoasă, lordoasă, scolioasă, anchiloză, coxartroză, osteoporoză, fibroză*;

– *itate* („stare de, stare bolnăvicioasă permanentă”): *cecitate, surditate, obezitate*;

– *ism*: („stare de, stare bolnăvicioasă permanentă”): *mongoloism, botulism, rahitism*;

– *algie* („durere”): *mialgie, nevralgie*;

simptome, diagnostic, tratament), ci, mai degrabă, va urmări „comportamentul” lingvistic al acestor denumiri.

⁵ Nu avem în vedere în acest context alte sufixe / sufixoide care aparțin terminologiei medicale, cu referire la diferite operații, instrumente etc: *-ectomie* („a tăia, prin îndepărtare chirurgicală”): *vsectomie, hysterectomie*; *-plastic* („reconstrucție chirurgicală reparatorie”): *esofagoplastie, mamoplastie, salpingoplastie*; *-otomie* („formarea unei deschizături prin procedură chirurgicală”): *arteriotomie, meningotomie*; *-scop* („care vede, aparat pentru examinare”): *bronhoscop, endoscop*; *-scopie* („cu referire la procesul de examinare”): *bronhoscopie, laringoscopie*; *-grafie* („operația de înregistrare”): *angiografie, scintigrafie, coronografie, tomografie*; *-poieză* („formare”): *hepatopoieză*; *-geneză* („producere, origine”): *hematogeneză, glucogeneză, stază* („oprire, încetinire”): *hemostază, colestază* etc.

⁶ Ana Canarache (1959: 133–135) analizează sufixele *-ită, -oză, -om*, specializate în terminologia medicală, în special pentru denumirea unor maladii. În consens cu autoarea, facem precizarea că acești termeni „au intrat gata formați (în cea mai mare parte din limba franceză)”, nefiind formațiuni lexicale românești. Din punct de vedere morfematic, sufixele respective se adaugă unor teme (substantive) de proveniență latinească sau grecească și care denumesc un organ, un țesut sau un „agent care devine cauza unei afecțiuni”: *hepatită* (<gr. *hépar* „ficat”), *nefrită* (<gr. *néphros* „rinichi”), *tuberculoză* (<lat. *tuberculum* „nod”), *tromboză* (<gr. *thrombós* „cheag”), *sarcom* (<gr. *sarx* „carne”). În alte situații, baza derivativă este un adjectiv (în general, nume de culoare): *ciroză* (<gr. *chirros* „gălbui”), *leucom* (<gr. *leucós* „alb”), *glaucom* (<gr. *glaucós* „verde”). În cazul sufixului neologic *-ită*, A. Stoichițoiu-Ichim (2008: 27) constată valoarea peiorativă asociată cu semnificația figurată de „boală molipsitoare” (și nu neapărat o afecțiune inflamatorie), dezvoltată mai ales în limbajul publicistic. În cazul acestor cuvinte derivate, tema de la care se pornește este de origine românească: *chiulangită, demisionită, scenarită, seminarită, telenovelită* etc.

⁷ Și cu referire la o enzimă: *amilază*.

⁸ Și cu referire la carbohidrați: *fructoză, glucoză, zaharoză*.

- *fobie* („spaimă, frică patologică”): *agorafobie, claustrofobie, aichmofobie (belanofobie), acrofobie, arahnofobie*;
- *om* („tumoră”): *carcinom, angiom, melanom, granulom, sarcom*;
- *penie* („scădere, reducere; deficitar, sărac”): *leucopenie, neutropenie, trombocitopenie, limfopenie etc.*

3.2. Structura nominală designativă este formată dintr-un termen determinat (aparținând unei izotopii medicale) + antroponim⁹ / toponim cu referire directă la cel / cei care a/ au descoperit maladia (eponim folosit în onoarea acestuia / acestora)¹⁰ sau cu referire la locul de incidență a bolii.

Taxonomia propusă pentru clasificare va ține cont, pe de o parte, de „apartenența” maladiei (bolii) la un sistem / sau aparat¹¹, iar pe de altă parte, de configurația lingvistică a structurii onomastice. Astfel, inventarul expresiilor nominale este constituit din nume de afecțiuni ale sistemului nervos (SN), sistemului endocrin (SE), sistemului cardiovascular (SCV), sistemului musculo-scheletal (aparatul locomotor – AP), aparatul digestiv (AD), aparatului genital (AG) sau afecțiuni plurisistemice (PS).

Termenii generici (cf. *hiperonimul*) cel mai frecvent întâlniți cu valoare de termen determinat și care constituie o serie sinonimică sunt: *boală, maladie, morb*. Tot cu valoare generică sunt folosiți termenii:

- *sindrom*: „totalitatea semnelor și simptomelor care apar în cursul unei boli, dându-i nota caracteristică” (*dexonline*),
- *tumoră* (vezi și *tumoare*): „masă de țesut nou format care se dezvoltă într-un organism prin înmulțirea exagerată, patologică a unor celule” (*dexonline*),
- *edem*: „retenție patologică de lichid în țesuturile organismului, mai ales în țesutul interstițial” (DM 2011: 294).

„Diferența specifică” este asigurată / dată de ocurența antroponimului / toponimului în structura denominativă.

⁹ Antroponimul este prezent și în denumirea diferitelor formațiuni anatomice, cu referire la nume ilustre medicale, dar și la reperi biblice, mitologice: *glandele Bartholin, ariile Brodman, celulele Clara, membrana Descemet, ductul Santorini, fascia Gerota, piramidele Malpighi, trompa lui Eustachio, trompeta lui Fallopio, tendonul lui Ahile, mărul lui Adam* etc. (pentru detalii privind originea antroponimică și definiția medicală, vezi <http://www.mymed.ro/100-nume-proprii-pe-care-le-purtam-in-corpul-nostru.html>).

¹⁰ Melnic (2003b) vorbește de „afecțiuni eponimice”, „termeni eponimici, îmbinări eponimice sau sintagme terminologice eponimice” cu referire la diferite nume de boli în a căror structură (lingvistică) este prezent un nume propriu: „În știința medicală am putea, de asemenea, vorbi de așa-numita antonomază când pentru a desemna o calitate, o metodă, un sindrom, o maladie, o operație originală etc. se folosește un nume propriu, nume al autorului care a depistat, a descris sau a tratat pentru prima dată fenomenul dat”.

¹¹ *Aparat* = „ansamblu de organe ce concură la îndeplinirea aceleiași funcții fiziologice”; *sistem* = ansamblu complex de elemente – nelimitate la organe –, a căror sumă de efecte produce o funcție în totalitatea ei” (DM 2011: 80).

În alte situații denominative, termenul determinat are valoare de *hiponim*, în sensul specializării în cadrul unui aparat / sistem, a unui grup de maladii etc.:

– *purpura*: „boală caracterizată prin apariția unor erupții hemoragice subcutanate” (*dexonline*),

– *angor*: „durere toracică putând iradia către gât, maxilarul inferior sau braț, produsă de proasta irigare a inimii” (DM 2011: 62),

– *fractură, encefalopatie, nevralgie, trilogie (triadă)*.

Din punct de vedere medical, multe din afecțiunile în a căror componență onomastică este prezent un antroponim au un suport ereditar sau prezintă anomalii genetice: *anemia Cooley, sindromul Rett, maladia Tay-Sachs, boala Fanconi, Sindromul Alport, maladia Charcot-Marie, maladia Cowden, Boala Dejerine-Sottas, miopatia Duchenne, sindrom Marfan* etc.

Din punct de vedere lingvistic (al legăturii sintactice care se stabilește între termenul determinat și determinant (antroponim / toponim), apozitia (directă¹² sau cu un genitival proclitic) este funcția sintactică cel mai frecvent întâlnită. Structura apozitiei poate fi mono-, bi-, tri- sau plurimembră (o ocurență sau mai multe de antroponime):

a) *sistemul nervos (SN)*: *Boala Alzheimer, boala Armstrong, nevralgia Arnold*¹³, *maladia Charcot, boala Friedrich, sindromul Gilles de La Tourette, boala Harada, sindromul Korsakov, tumoră Krukenberg, sindromul Landry, sindromul Rett, maladia Creutzfeldt-Jakob, encefalopatie Gayet-Wernicke, sindromul Strümpell-Lorrain, maladia Tay-Sachs* etc.

b) *sistemul endocrin (SE)*: *boala Addison, boala Basedow, tiroidită Hashimoto, sindromul Schwartz-Bartter*;

c) *sistemul cardiovascular (SCV)*: *Sindromul Barlow, sindromul Conn, trilogia sau triada Fallot, boala Horton, angor Prinzmetal, sindromul Adam-Stokes, sindromul Wolff-Parkinson-White*;

d) *sistemul musculo-scheletal (SMS)*: *sindromul Costen, miopatia Duchenne, boala Dupuytren, morbul Pott, maladia Scheuermann, boala Osgood-Schlatter, fractura Pouteau-Colles, boala Legg-Perthes-Calve*;

e) *sistemul genito-urinar (SGU)*: *Boala Berger, sindromul Fanconi, sindromul Demons-Meigs, sindromul Kallman-de Mersier*;

f) *sistemul hematopoietic*: *boala Biermer, anemia Cooley, maladia Fanconi, maladia Monge, boala Marchiafava-Micheli, sindromul Wiskott-Aldrich*;

g) *aparatul digestiv*: *sindromul Chasse, sindromul Koenig, maladia Ménétrier, sindromul Zollinger-Ellison*;

h) *afecțiuni plurisistemice*: *sindromul Alport, boala Behçet, boala Chagas, maladia*

¹² În practica medicală a diagnosticării, termenul determinat (*boală, maladie, sindrom*) apare în formă articulată definit: *boala, anemia, maladia* etc., chiar dacă inventarierea lexicografică înregistrează formele nearticulate legate de determinarea apozitivă antroponimică prin articolul genitival *boală a lui..., sindrom al lui...* . Această structură sintactică genitivală ar putea fi creatoare de ambiguități, în sensul transferului „posesorului de drept” al bolii (*pacientul*) asupra celui care a descoperit-o și care își asumă „paternitatea” acesteia.

¹³ (Anat.) *Nerv al lui Arnold* a cărui presiune cauzează nevralgia cu numele eponim.

Cowden, sindromul Down, sindromul Kawasaki, boala Hartnup, sarcom Kaposi, sindromul Klinefelter, sindrom Marfan, edem Quinke, boala Recklinghausen, sindromul Turner, boala Whipple, sindromul Gourgerot-Sjögren, sindromul Schönlein-Henoch, boala Sturge-Weber-Krabb, sindromul Laurence -Moon-Berdet-Biedl.

3.2.1. Antroponimul prezent în structura denominativă are o referință culturală (mitologică, biblică, istorică, literară, artistică). În majoritatea cazurilor, este vorba de afecțiuni psihice, psihiatrice, devianțe patologice:

– *complexul (lui) Oedip, complexul Electra, complexul (lui) Napoleon, sindromul Stendhal, complexul (lui) Cain, complexul lui Dumnezeu (nu este vorba de un termen clinic, de o afecțiune diagnosticabilă), complexul lui Narcis, sindromul Münchhausen, sindromul Fregoli, sindromul Capgras, sindromul Diogene, sindromul „Alice în Țara Minunilor” (vedere liliputană, halucinații liliputane), complexul / sindromul Tinker-Bell (→Peter Pan).*

3.2.2. „Comportamentul” lingvistic: tropi / relații lexicale

3.2.2.1. *metonimia.* În comunicarea medicală, dar și în practica conversațională cotidiană, antroponimul prezent în structura denominativă a unei afecțiuni, este folosit, prin metonimie, în locul numelui bolii / sindromului respectiv:

Este greu pentru un bolnav de Parkinson să mănânce, din cauza mâinilor care tremură neîncetat. Este greu să și meargă din cauza picioarelor, care tremură fără oprire.

...Campania Națională «Dincolo de aparențe» lansată la București în data de 30 septembrie 2010 cu ocazia Congresului Mondial de Parkinson. (<http://www.sanatateatv.ro>).

Tratamentele împotriva Alzheimer și a multor alte tulburări ale creierului sunt dificil de fițit, în principal din cauza unei bariere naturale formată dintr-un strat protector impermeabil de celule care protejează creierul împotriva infecțiilor [...].

În practica discursivă, se pot întâlni forme articulate enclitic ale antroponimului folosit, printr-un proces de metonimizare, în locul numelui maladiei, al cărui context sintactic distribuțional impune forma articulată: *simptomele pe care le exclude Parkinson-ul* (replacă din serialul *Dr House* difuzat în 31.08.2015).

Uneori, rolul flexionar al articolului genitival-datival enclitic (*sindromului, maladiiei, bolii*) este „transferat” asupra antroponimului (de regulă, invariabil):

Tratament revoluționar împotriva Alzheimer-ului (subtitrare emisiune Antena 3 <http://www.antena3.ro/life>); *tratamentul împotriva Parkinson-ului* (replaci din serialul *Dr House*, difuzat în 31.08. 2015)

Pachet anti-Parkinson (adjectivizare a antroponimului, devenit adjectiv invariabil), *tratament Parkinson* (<http://polen-crud.ro/miere/pachet-tratament-parkinson>)

3.2.2.2. *sinonimia.* Chiar dacă expresia designativă medicală aparține unui registru / stil funcțional al limbii (științific, cf. și *supra 2*) ce presupune monosemia terminologică, nu de puține ori, aceste denominații pot constitui serii sinonimice, totale

sau parțiale, sinonimul reprezentând forma de manifestare a bolii, zonă de incidență, diferite analogii (antropomorfe, de exemplu) etc.:

– *boala Biermer* ≈ *anemie pernicioasă*; *maladia lui Chagas* ≈ *tripanosomiază americană* (cu referire la America Latină), *sindromul Klinefelter* ≈ *sindrom XXY* (configurație anormală cromozomială masculină); *sindrom Down* ≈ *trisomie 21* (anomalie cromozomială) ≈ *mongoloism*;

– *angor Prinzmetal* ≈ (formă de) *angină pectorală (instabilă)*.

Relația semantică de sinonimie se poate actualiza și la nivelul diferitelor registre ale limbii: între denumirea maladiei în registrul specializat (medical) – nivelul limbii standard – denumirea populară și / sau regională:

– *nixis – junghi – înțepătură*; *moimă*¹⁴ (valea Marei, în Maramureș) – *umflătură la gât sau la încheieturi*.

3.3. Structura denominativă = Termen determinat + toponim

Mai rar întâlnite, aceste expresii designative din nomenclatorul medical actualizează prin ocurența unui toponim zona de manifestare, de incidență a maladiei / virusului respectiv. O serie de nume de boli în a căror structură este prezent un toponim desemnează boli infecto-contagioase ai căror vectori de transmitere / agent patogen sunt insecte (țânțari, căpușe, muște etc.) sau protozoare: *febra de Oroya* (*veruca de Peru*), *boala de Alep* (*buba de Orient*, *boala de Bagdad*), *boala Natal* (*febra de 10 zile din Pretoria*), *filarioza de Medina*, *febra neagră de Assam*.

În alte ocurențe, prezența toponimului este asociată cu o maladie psihică:

– *sindromul Stockholm*, *sindromul Ierusalim*, *sindromul Lima*, *sindromul Paris* (îi afectează doar pe japonezi, în urma unui șoc cultural), *sindromul Maine*;

– virusuri: *Crimeea-Congo*, (și *febra*) *Lassa*, *Ebola* (hidronim).

3.4. Etonime:

Unele dintre numele de maladii au o referință directă la numele etnic al unui popor: *gripa spaniolă*, *gripa rusească*, *gripa mexicană*¹⁵ (*nord-americană*), *mongoloism* (cu referire la trăsături antropomorfe), *sindromul francezului săltăreț* (≈ *sindromul Maine* → *Canada franceză*), *sindromul restaurantului chinezesc* (→ *toxiinfecție alimentară chimică*).

¹⁴ D.-A. Răchișan (2013: 87–96) abordează dintr-o perspectivă etnologică diferite boli (implicit sunt evocate numele acestora) cărora comunitățile arhaice și tradiționale din regiunea Maramureșului le găsec, prin diferite practici magico-ritualice (de exemplu *descântecul*), „antidotul”. Evocăm câteva dintre acestea: *uimă* (≈ inflamație a ganglionilor limfatici); *pretit* (≈ *paralizie*); *ulcior* și / sau *urcior* (≈ *orjelet*, afecțiune oftalmologică) etc.

¹⁵ Diferite organizații sau politici au cerut interzicerea folosirii denumirii de *gripă mexicană*, aceasta aducând grave prejudicii (financiare, economice, în industria turistică, a transporturilor etc.). În denumirea virusului *Ebola*, de exemplu, s-a recurs la „alegerea” numelui râului care trece prin vecinătatea zonei de incidență a virusului, tocmai pentru a nu produce efecte de stigmatizare a populației.

3.5. „Cromonime”¹⁶:

Diagnosticarea pacientului atins de o anumită maladie presupune, uneori, recursul la „spectrul cromatic”, identificat în semiologia medicală:

– *boala limbii albastre, boala pielii albastre, boala albastră (cianoză), purpura, limba albă (albicioasă)*;

– de cele mai multe ori, prezența unui nume de culoare, constituent derivativ în numele unor boli, se înscrie într-o tradiție nominativă medicală de sorginte populară: *febra galbenă, gălbenare (≈ icter, hepatită), albeață (≈ cataractă), roșu în gât (angină, faringită), buba neagră (≈ antrax)*.

3.6. „Bestiar” medical (cu trimitere la diferite analogii morfologice ale bolnavului, unele metaforizante sau cu referire la etiopatogenie):

– *gripa aviară, gripa porcină, elefantiazis, lupus eritematos (→ leziuni cutanate asemănătoare mușcăturii de lup), sindromul Omului Lup (≈ hipertricoza), boala vacii nebune, buză de iepure (≈ cheiloschizis), gură de lup (≈ palatoschizis), (forme de malformații congenitale faciale), tuse măgărească (≈ tusea convulsivă)*.

3.7. Nume „exotice, pitorești” prin structura descriptivă a expresiei designative (deseori, înscrise într-un registru popular):

– *sindromul mâinii străine* (afecțiune neuropsihică prin care pacientul descrie imposibilitatea controlului motric al unuia dintre membrele superioare), *boala mâinilor murdare (≈ hepatita A), boala sărutului (≈ mononucleoza infecțioasă), sindromul picioarelor fără astâmpăr* (afecțiune neurologică sau reacție adversă la medicație, ≈ *akathisia*), *sindromul copilului zgâlțâit* (leziuni cerebrale ale copilului în urma unor abuzuri ≈ *sindromul Silvermen*), *sindromul mortului viu* (afecțiune psihiatrică prin care pacientul se descrie pe sine ca mort sau chiar intrat în putrefacție, ≈ *sindromul Cotard*), *sindromul accentului străin* (afecțiune psihiatrică prin care pacientul vorbește limba maternă cu intonația, frazarea altei limbi), *sindromul gurii în flăcări* (senzație de arsură a cavității bucale), *sindromul vampirului* (intoleranță la razele solare cu apariția de vezicule pe zonele expuse), *boala oaselor de sticlă (a oamenilor de sticlă) (≈ osteogeneza imperfectă), limba geografică (glosită exfoliativă marginală ≈ sindromul Bergeron), cocoșa de smartphone* (gibozitate determinată de postura vicioasă a coloanei vertebrale cervicale), (semn) *pată cafea cu lapte (≈ pată hepatică), pată de vin (≈ angiom)*.

3.8. Sigle, abrevieri, acronime

Foarte frecvent întâlnite în limbajul științific, acestea își dovedesc eficiența atât pentru „transparența semantică a compusului”, cât și pentru „posibilitatea de a

¹⁶ Popescu (2014: 255–269) propune termenul de *cromonim* cu referire la numele de culori, Autoarea studiului analizează, din perspectivă lexico-semantică și etimologică, „paradigme lexicale cromatice”, în limba latină și limbile romanice, așa cum acestea sunt decupate la nivelul limbii (în sensul saussurian «*langue*») și corespunzând „diferitelor construcții conceptualizate de diferitele comunități lingvistice”.

fi rostite cu ușurință” (Stoichițoiu-Ichim 2008: 43). Invocând „principiul utilizării, al oportunității la formarea termenilor clinici”, Melnic (2003a) consideră abrevierile drept „modele optime, expresive semantic și economice”.

În terminologia medicală, aceste forme de compunere sunt folosite în desemnarea diferitelor tehnici medicale de investigație: ACG (*angiocardiografie*), C.T. (*computer tomograf*), RMN (*rezonanță magnetică nucleară*), EKG (*electrocardiogramă*), EEG (*electroencefalogramă*), IRM (*imagistică prin rezonanță magnetică*); MRF (*microradiografografie*).

Totodată, în nomenclatorul medical al diferitelor maladii sau virusuri sunt inventariate un număr foarte mare de sigle a căror „lectură” respectă corespondența fiecărei litere în succesiunea citirii (abrevierii) din limba română: AVC (*accident vascular cerebral*), HTA (*hipertensiune arterială*), LES (*lupus eritematos sistemic*), SIDA (*sindromul imunodeficienței dobândite*), TBC (*tuberculoză*), TOC (*tulburare obsesiv-compulsivă*), sindromul SAPHO (*sinovită + acnee + pustuloză + hiperostoză + osteită*) sau o corespondență cu „citirea” siglei în limba engleză: ADHD (*Attention deficit Hiperactivity Disorder*), HBV (*hepatitis B virus – virusul hepatitei B*), ECHO (*Enteric Cythopatogenic Human Orphan Virus*), HIV (*human immunodeficiency virus – virusul imunodeficienței umane*) etc.

4. Concluzii

Nomenclatorul medical analizat relevă câteva constante și tendințe, diferențiate în funcție de registrele de limbă:

(i) structurile denominative utilizate cu referire la diferite nume de maladii, sindroame sunt fundamentate pe un substrat greco-latin (afixe / afixoide), component al unui vocabular științific panlatin și englez (cf. și Butiurcă 2013: 516);

(ii) „ecoul” unui reper onomastic (de cele mai multe ori un antroponim) funcționează ca eponim în expresia designativă;

(iii) prezența unui toponim în denomiția medicală trimite fie la zona de incidență a unui virus sau a unor afecțiuni infectocontagioase, fie la afecțiuni psihiatrice;

(iv) posibilele serii sinonimice aparțin unui registru al limbii neconvențional, „colportat”, de cele mai multe ori, de o tradiție populară, expresia denominativă fiind puternic marcată stilistic și / sau regional conotativ, ca urmare a unui proces de analogie și de metaforizare.

Bibliografie

- Butiurcă, Doina. 2009. Fundamentele greco-latine ale terminologiei medicale. In *The Proceedings of the European Integration-Between Tradition and Modernity Congress*, vol. nr. 3, 515–525. Târgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”.
- Canarache, Ana. 1959. Sufixele –ită, –oză, –om. În *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, 133–135. București: Editura Academiei.
- Coșeriu, Eugen. 1994. *Prelegeri și conferințe*. Supliment al revistei *Anuar de lingvistică și istorie literară*, tom XXXIII, 1992–1993, Iași.

- Coteanu, Ion. 1973. *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, vol. I, București: Editura Academiei.
- Got, Miorița. 2008. *Stilistica limbii române*, 2008, București: Editura Fundației România de Măine.
- Irimia, Dumitru. 1986. *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Melnic, Vasile. 2003a. Mijloace de formare a terminologiei clinice (medicale) în limba română. *Limba română*, nr. 2–3, anul XIII, Chișinău, <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2627> (accesat în 20 iulie 2015).
- Melnic, Vasile. 2003b. Afecțiuni eponimice ca termeni medicali în limba română literară. *Limba română*, nr. 6–10, anul XIII, Chișinău, <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2529> (accesat în 1 august 2015).
- Ochiuz, Lăcrimioara, Popovici, Iuliana, Lupuleasa, Dumitru. 2011. *Terminologie medicală și farmaceutică* (prefață de Valeriu Suciu), ediția a II-a, Iași: Polirom.
- Popescu, Mihaela. 2014. Culori și nume de culori în latină și limbile romanice. Privire sintetică. În *Studia linguistica et philologica. In honorem prof. univ. dr. Michaela Livescu* (coord. Ilona Bădescu, Mihaela Popescu), 255–269, Craiova: Editura Universitaria.
- Răchișan, Delia-Anamaria. 2013. *Formulele magice și antropologia vârstelor. Magia cuvântului în Maramureș*. București: Editura Academiei Române.
- Soare, Ioana. 2003. *Nume proprii în medicină. Dicționar*. București: Etna.
- Staicu, Simona Nicoleta. 2013. Statutul stilistic al termenilor în discursul medical. În *The Proceedings of the European Integration-Between Tradition and Modernity Congress*, vol. nr. 5, 485–494, Târgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana. 2008. *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influențe, creativitate*. București: All.
- Zafiu, Rodica. 2001. *Diversitate stilistică în româna actuală*, București: Editura Universității din București.

Dicționare

- DM – *Dicționar de medicină*, 2011 (traducere din limba franceză *Le Petit Larousse de la médecine* de Iulia Anania și George Anania). București: Grupul Editorial Univers Enciclopedic Gold.
- DLR – *Dicționar latin-român*, 1962. București: Editura Științifică.
- DMI – *Dicționar medical ilustrat*, 2013. vol. I–XII, București: Editura Litera.
- Sitografie
<http://www.sanatateatv.ro> (accesat în 21 august 2015).
<http://www.antena3.ro/life> (accesat în 16 august 2015).
<http://polen-crud.ro/miere/pachet-tratament-parkinson> (accesat în 21 august 2015).
<http://www.mymed.ro/100-nume-proprii-pe-care-le-purtam-in-corpul-nostru.html> (accesat în 4 august 2015).